

КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОРИ ТА МЕТОНІМІЇ У ФРАНЦУЗЬКИХ ТЕКСТАХ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕМАТИКИ

COGNITIVE ASPECT OF TRANSLATION OF METAPHOR AND METONYMY IN FRENCH COMPUTER TEXTS

Мелешенко А.І.,

orcid.org/0000-0002-7693-3283

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземної філології та перекладу

Національного університету «Запорізька політехніка»

У статті було розглянуто когнітивний аспект перекладу інформаційної метафори та метонімії у французьких текстах комп'ютерної тематики. Спільні риси технічних метафор в інформатиці базуються на людському досвіді. Вони полегшують осмислення абстрактних процесів; сприяють популяризації технічних понять. У програмуванні, метафора – це когнітивний інструмент, що допомагає мислити про складні системи як про знайомі об'єкти.

Аналіз французького корпусу ІТ-термінології показує, що більшість термінів утворюються шляхом концептуальної метафоризації, коли абстрактні цифрові процеси пояснюються через образи реального світу. Метафора та метонімія є ключовими механізмами формування технічної ІТ-термінології французької мови. Інформаційна метафора виконує когнітивну та пояснювальну функції, сприяючи осмисленню нових понять, тоді як метонімія забезпечує лаконічність і точність технічної номінації. У багатьох випадках метафоричне найменування з часом втрачає образність і переходить у розряд нейтральних термінів, що свідчить про динамічний характер термінологічної ІТ-системи.

Комп'ютерна метафора робить нове поняття зрозумілим через образ, а метонімія – назву коротшою через реальний зв'язок. У технічному дискурсі метафора часто передує метонімії: спочатку виникає образ, а згодом він закріплюється у мовному коді як термін. З плином часу інформаційні метафори втрачають свою образність і сприймаються як нейтральні одиниці. Користувачі вже не усвідомлюють метафоричності слів *souris*, *fenêtre*, *virus*, що свідчить про процес десемантизації образу. На противагу інформаційній метафорі, метонімія – це заміна назви одного об'єкта іншим за суміжністю: матеріал, місце, виробник, частина-ціле тощо. Загальний аналіз метонімії вказує на такі відтінки: винахідники / бренди (продукти: *logiciel Adobe*, *Bluetooth*), частина / ціле або функцію (*clavier*, *clé USB*, *serveur*, *moteur*), система / технологія (пристрій: *laser*). Французькі технічні терміни текстів ІТ-термінології часто використовують метафори, які пов'язані з концептами «природи, механіки чи культури». Це спрощує складні поняття, створюючи яскраві образи для користувачів. Вони набувають переносних значень у повсякденному або професійному спілкуванні: Найчастіше джерелами метафор є: біологія (*arbre*, *racine*, *ver*): архітектура і простір (*fenêtre*, *architecture*, *couche*); соціальні ролі людини (*client*, *serveur*, *assistant*); механіка та техніка (*moteur*, *pipeline*, *pare-feu*). Метонімія, у свою чергу, використовується рідше і зазвичай базується на перенесенні назви частини на ціле або функції на об'єкт.

Метафоричне перенесення ґрунтується на подібності між двома різними концептуальними сферами. У ролі джерела метафори найчастіше виступають: людське тіло (*le cœur*, *les nerfs*, *la mémoire*); природні явища (*le nuage*, *le virus*); просторові об'єкти (*la fenêtre*, *l'architecture*); соціальна діяльність (*le langage*, *le bureau*).

Метафоризація є одним із ключових механізмів формування термінології у галузі інформатики та програмування. Через метафори складні технічні явища пояснюються за допомогою понять із повсякденного досвіду людини. У французькій ІТ-термінології виділяються 5 основних типів метафор: зооморфні, антропологічні, ботанічні, просторові та архітектурні, механічні та технічні.

Антропологічні метафори, у специфічних текстах інформатики, переносять частини тіла та людські функції на технічні об'єкти. Вони підкреслюють, наприклад, такі функції об'єкту як: засіб мережевого захисту, віддалене зберігання даних, програма для індексації сайтів, послідовна обробка даних, форма пристрою, система пошуку, програмне середовище, тощо. Завдяки таким комп'ютерним технічним метафорам, складні конструкції стають «зрозумілішими», тому що людина проектує свій власний досвід на техніку. Зооморфні метафори часто вказують на форму (павук, метелик), підкреслюють поведінку або функцію (троянський кінь – приховане проникнення), створюють інтуїтивний образ для майстра чи інженера. Такі інформаційні метафори спрощують розуміння складних деталей через знайомі природні образи. Зооморфні метафори виникають через подібність технічного об'єкта до тварини або її поведінки.

Ключові слова: науково-технічний дискурс, диференціація, класифікація, зооморфна комп'ютерна метафора, антропологічна метафора, термінотворення, ІТ-термінологія.

The article considered the cognitive aspect of the translation of technical metaphor and metonymy in French texts of computer terminology. The common features of technical metaphors in computer science are based on human experience (body, space, language). They facilitate the understanding of abstract processes; contribute to the popularization of technical concepts and over time lose their imagery and become terms. In programming, metaphor is a cognitive tool that helps us think about complex systems as familiar objects.

Analysis of the French corpus of IT terminology shows that most terms are formed through conceptual metaphorization, when abstract digital processes are explained through images of the real world. Metaphor and metonymy are

key mechanisms for the formation of technical IT terminology in French. Metaphor performs a cognitive and explanatory function, contributing to the understanding of new concepts, while metonymy ensures the brevity and accuracy of technical nomenclature. In many cases, metaphorical names lose their imagery over time and become neutral terms, which indicates the dynamic nature of the IT terminological system.

A computer metaphor makes a new concept understandable through an image, and metonymy makes the name shorter through a real connection. In technical discourse, metaphor often precedes metonymy: first an image appears, and then it is fixed as a term. Over time, technical metaphors lose their imagery and are perceived as neutral units. Users are no longer aware of the metaphorical nature of the words *souris*, *fenêtre*, *virus*, which indicates the process of desamantization of the image. In contrast to technical metaphor, metonymy is the replacement of the name of one object with another by adjacency: material, place, manufacturer, part-whole, etc. A general analysis of metonymy indicates the following shades: inventors / brands (products: Adobe software, Bluetooth), part / whole or function (*clavier*, *clé USB*, *serveur*, *moteur*), system / technology (device: *radar*, *laser*). French technical terms in IT terminology texts often use metaphors that are related to the concepts of "nature, mechanics or culture". This simplifies complex concepts, creating vivid images for users. They acquire figurative meanings in everyday or professional communication: The most common sources of metaphors are: biology (*arbre*, *racine*, *ver*): architecture and space (*fenêtre*, *architecture*, *couche*); social roles of a person (*client*, *serveur*, *assistant*); mechanics and technology (*moteur*, *pipeline*, *pare-feu*). Metonymy, in turn, is used less often and is usually based on transferring the name of a part to a whole or a function to an object.

Metaphorical transfer is based on the similarity between two different conceptual areas. The most common sources of metaphor are: the human body (*le cœur*, *les nerfs*, *la mémoire*); natural phenomena (*le nuage*, *le virus*); spatial objects (*la fenêtre*, *l'architecture*); social activity (*le langage*, *le bureau*).

Metaphorization is one of the key mechanisms for the formation of terminology in the field of computer science and programming. Through metaphors, complex technical phenomena are explained using concepts from everyday human experience. In French IT terminology, there are 5 main types of metaphors: zoomorphic, anthropological, botanical, spatial and architectural, mechanical and technical.

Anthropological metaphors, in specific computer science texts, transfer body parts and human functions to technical objects. They emphasize, for example, such functions of the object as: a network security tool, remote data storage, a program for indexing sites, sequential data processing, the shape of a device, a search system, a software environment, etc. Thanks to such computer technical metaphors, complex structures become "more understandable" because a person projects his own experience onto the technique. Zoomorphic metaphors often indicate form (*spider*, *butterfly*), emphasize behavior or function (*Trojan horse* – hidden penetration), create an intuitive image for a craftsman or engineer. Such metaphors simplify the understanding of complex details through familiar natural images. Zoomorphic metaphors arise due to the similarity of a technical object to an animal or its behavior.

Key words: scientific and technical discourse, differentiation, classification, zoomorphic computer metaphor, anthropological metaphor, term formation, IT terminology.

Постановка проблеми. За допомогою термінів-тропів, утворюється поняття та спеціальна лексика, якою дуже активно спілкуються технічний персонал на виробництві. Незважаючи на великі досягнення у сучасній концептуальній лінгвістиці, комп'ютерні технічні метафори та метонімії, як об'єкт дослідження та як окрема частина французької термінології, ще не є достатньо визначеними та класифікованими. Актуальність дослідження зумовлена тим, що технічні тропи ІТ-термінології, виходять за межі стилістичних явищ і постають як когнітивні інструменти осмислення нових понять. У науково-технічному дискурсі вони сприяють не лише номінації складних абстрактних процесів, а й полегшенню їх розуміння, систематизації та перекладу. Водночас розмежування метафори й метонімії у спеціальній лексиці залишається дискусійним питанням сучасної лінгвістики, що підсилює наукову значущість даної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам французьких науково-технічних термінів було присвячено багато робіт як у французькому мовознавстві А. Реєм, М. Кабре, Л. Жільбером, А. Мартеном, К. Кагеурою, Д. Гуадеком, Ж. Віньє, Р. Теммерманом, так

і у вітчизняному, С. І. Колеснік, А. Коваленко, І. Остапчук, О. Селіванова та ін. Дослідженням тропів: метонімії, метафори з точки зору концептуальної лінгвістики у своїх роботах займалися Р. Newmak, S. Ullmann, Д. Девідсон, Е. Касирер, В. Гладка, В. Карабан, Е. Скороходько, А. Тараненко, та інші.

Французькі науково-технічні терміни, які створюються на основі метафоризації, з нашої точки зору, розглядалися у термінознавстві недостатньо широко. Бракує праць, присвячених дослідженню різних аспектів метафори та метонімії у галузевих текстах комп'ютерних технологій. Недостатньо проводився порівняльний аналіз французьких та українських інформаційних термінів. Не приділялось достатньої уваги різниці між метафорою та метонімією при технічному перекладі на українську мову.

Мета статті. Зробити аналіз термінів-метафор та метонімії у французьких комп'ютерних текстах інформаційних технологій; охарактеризувати метафору і метонімію як механізми вторинної номінації тропів; розробити класифікацію основних типів технічних метафор у французькій ІТ-термінології; провести аналіз найпоширеніших видів метонімії у французьких текстах

інформатики, виявити особливості перекладу тропів на українську мову у технічній ІТ-термінології та провести їх порівняльний аналіз.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети потрібно було вирішити наступні завдання: розглянути термін як об'єкт лінгвістичного дослідження з концептуальної точки зору; систематизувати семантичні зрушення технічних термінів під час їх перекладу на українську мову; провести диференціацію технічних тропів у інформаційних текстах; проаналізувати їх вплив на утворення класів термінів у французькому науково-технічному дискурсі; виокремити характерні риси та ознаки технічної метафори і метонімії у французьких інформаційних текстах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На відміну від загальноновживаної лексики, терміни прагнуть до однозначності та системності. Проте на етапі їх виникнення часто використовуються образне мислення, яке полегшує сприйняття складних абстрактних концептів. Саме тому метафоричні та метонімічні перенесення є надзвичайно продуктивними в технічній сфері. Технічна термінологія французької мови формується в умовах стрімкого розвитку науки й технологій, що зумовлює постійну потребу в номінації нових понять, процесів і об'єктів. Цей стрімкий розвиток науки й техніки в сучасному світі зумовлює активне збагачення мов спеціальної комунікації, зокрема технічної термінології. Терміносистема, яка утворюється за допомогою технічних тропів являє собою найбільш динамічну лексичну систему мови. Вона швидко розвивається за рахунок вторинної номінації. Французька мова, як одна з провідних мов науки та технологій, демонструє високу продуктивність у творенні нових термінів, що відображають досягнення в галузях інформатики, програмування, машинобудування та інших технічних дисциплін. Одним із ключових механізмів формування такої лексики є семантичні процеси вторинної номінації, які реалізуються, зокрема, через метафору та метонімію. Обидва явища слугують засобами найменування нових понять, проте ґрунтуються на різних когнітивних принципах. Метафора базується на перенесенні значення за подібністю між об'єктами або явищами різних концептуальних сфер (форма, функція, поведінка, образ). Вона створює новий спосіб опису реальності [1, с. 5]. На противагу їй, метонімія, натомість, виникає внаслідок перенесення значення за суміжністю в межах однієї сфери (частина–ціле, автор–продукт, матеріал–виріб тощо).

Процеси метафоризація та метонімізація у французькій комп'ютерній термінології та розвиток інформаційних технологій у всьому світі спричинив активне формування нової спеціалізованої лексики. Значна частина цієї термінології виникає завдяки саме когнітивним механізмам тропів, які дозволяють переносити значення зі сфери повсякденного досвіду людини у сферу технічних понять. Такий процес є характерним для багатьох мов, однак у французькій мові він має свої особливості, зумовлені як мовною традицією, так і впливом англійської ІТ-термінології.

У результаті аналізу корпусу французької комп'ютерної лексики було відібрано близько шестидесяти термінів, що демонструють використання метафоричних і метонімічних механізмів номінації. Дослідження показало, що метафора є значно продуктивнішим способом творення ІТ-термінів, ніж метонімія. Це пояснюється саме тим, що метафора дозволяє описувати нові технічні явища через знайомі образи фізичного або соціального світу.

У традиційній стилістиці метафора розглядалася передусім як художній засіб. У сучасній лінгвістиці термін розглядається не лише як елемент спеціальної лексики, але й як результат когнітивної діяльності людини. Саме у працях Дж. Лакоффа та М. Джонсона метафора постає як базовий механізм мислення, за допомогою якого людина осмислює абстрактні явища через конкретний досвід. [2, с. 3] Вона присутня у всіх сферах життя, а метафоричні концепти впливають на поведінку індивіда. У технічній термінології французької мови метафора виконує саме таку когнітивну функцію.

Можна констатувати, що взагалі, будь-яка метафора містить три елементи: поняття, яке необхідно назвати; поняття, яке дає йому своє ім'я, спільна для обох понять властивість, що дозволяє їх порівняти [3, с. 30]. Виділяються два типи порівняння: за предметною та за емоційною подібністю. Метафори, які побудовані на предметній подібності, за типом метафоризації поділяються на такі три групи: антропоморфні (антропологічні) – перенос найменування органів людини на предмети; перенос найменування предметів на органи людини; перенос найменування тварин на предмети (зооморфні). [3, с. 30].

Аналіз термінологічних прикладів показує, що метафоричне мислення відіграє ключову роль у процесі номінації нових технологічних явищ. Більшість термінів виникає саме на основі когнітивних моделей, що пов'язують цифровий світ із реальним досвідом людини. Завдяки

цьому комп'ютерна мова стає більш доступною для широкого кола користувачів. Наприклад, такі терміни, як *fenêtre*, *bureau*, *dossier* або *corbeille* (табл. 1), дозволяють інтерпретувати роботу операційної системи як взаємодію з реальними об'єктами офісного середовища. [3, с. 30].

Отже, метафора і метонімія є не лише мовними явищами, але й важливими інструментами концептуалізації технологічної реальності. Вони допомагають структурувати нові знання та інтегрувати їх усистему природної мови.

Нижче, у табл. 1 подано перелік прикладів технічних метафор з аналізом у французькій інформаційній термінології за типами метафор та їх технічним значенням.

Порівняльна характеристика комп'ютерних метафоричних і метонімічних термінів у табл. 2 показує, що ці два механізми виконують різні функції у формуванні ІТ-лексики. Метафора, як правило, створює образну модель технічного об'єкта, що допомагає користувачам швидше зрозуміти його призначення. Наприклад, термін *nuage* («хмара») використовується для позначення віддалених серверів і систем зберігання даних.

Образ хмари символізує щось розподілене та нематеріальне, що добре відповідає концепції хмарних технологій. Метонімія, навпаки, спрямована на економію мовних засобів і стандартизацію термінології. Вона дозволяє скорочувати складні назви та замінювати їх коротшими словами, які вже існують у мові.

Таким чином, у французькій ІТ-термінології спостерігається своєрідний баланс між образністю метафори та точністю метонімії. Перша забезпечує зрозумілість і наочність нових понять, тоді як друга сприяє їхній систематизації та термінологічній стабільності.

Взагалі, метафоричне перенесення ґрунтується на подібності між двома різними концептуальними сферами. У ролі джерела метафори найчастіше виступають: людське тіло (*le cœur*, *les nerfs*, *la mémoire*); природні явища (*le nuage*, *le virus*); просторові об'єкти (*la fenêtre*, *l'architecture*); соціальна діяльність (*le langage*, *le bureau*).

Метафоризація є одним із ключових механізмів формування термінології у галузі інформатики

Таблиця 1

Приклади технічної метафори у французькій комп'ютерній термінології

Французький термін	Буквальне значення	Технічне значення	Тип метафори	Аналіз
<i>souris</i>	миша	пристрій керування курсором	Зооморфна	форма пристрою нагадує мишу
<i>ver informatique</i>	черв'як	шкідлива програма, що самопоширюється	зооморфна	поведінка програми схожа на рух черв'яка
<i>cheval de Troie</i>	троянський кінь	шкідливе ПЗ, замасковане під корисну програму	культурна	аналогія з міфологічним образом
<i>araignée du web</i>	веб-павук	програма для індексації сайтів	зооморфна	подібність до павука, що «плете» мережу
<i>corbeille</i>	кошик	місце для видалених файлів	побутова	аналогія з кошиком для сміття
<i>nuage (cloud)</i>	хмара	віддалене зберігання даних	природна	образ розподіленого простору
<i>architecture du système</i>	архітектурна системи	структура програмного забезпечення	технічна	аналогія з будівництвом
<i>moteur de recherche</i>	пошуковий двигун	система пошуку інформації	механічна	пошук як рушій процесу
<i>pipeline</i>	конвеєр	послідовна обробка даних	промислова	аналогія з виробничою лінією
<i>flux de données</i>	потік даних	передача інформації	фізична	рух даних як потік
<i>couche réseau</i>	мережевий шар	рівень мережевої моделі	просторово-технічна	система як багатошарова структура
<i>pare-feu</i>	стіна проти вогню	засіб мережевого захисту	просторово-технічна	фізичний захист, перенесений в цифрову сферу
<i>cerveau électronique</i>	електронний мозок	комп'ютер	антропоморфна	комп'ютер як мозок

Джерело: *створено автором

Порівняльний аналіз метафори та метонімії у комп'ютерній термінології

Критерій	Метафора	Метонімія
Семантичний механізм	Перенесення значення за подібністю (форма, функція, поведінка, образ)	Перенесення значення за суміжністю (частина–ціле, автор–продукт, матеріал–об'єкт)
Когнітивна основа	Аналогія між різними сферами досвіду	Реальний зв'язок усередині однієї сфери
Функція в термінології	Пояснює складне через знайоме, створює образ	Скорочує, стандартизує, економить мовні засоби
Ступінь образності	Висока (на початковому етапі)	Низька або відсутня
Роль у науковій мові	Евристична, пояснювальна	Номінативна, класифікаційна
Джерело перенесення	Людське тіло, природа, простір, культура	Імена, бренди, частини, інструменти, матеріали
Динаміка	Часто переходить у «стерту» метафору	Швидко стає нейтральним терміном

Джерело: *створено автором

та програмування. Через метафори складні технічні явища пояснюються за допомогою понять із повсякденного досвіду людини. У французькій ІТ-термінології виділяються 5 самих продуктивних типів метафор: зооморфні, антропологічні, ботанічні, просторові та архітектурні, механічні та технічні.

Зооморфні метафори (табл. 3) виникають через подібність технічного об'єкта до тварини або її поведінки

Такі зооморфні метафори виконують важливу когнітивну функцію: вони дозволяють пояснити складні комп'ютерні процеси через знайомі елементи реального світу тварин, що значно полегшує сприйняття технічних понять.

У випадку комп'ютерної термінології метафоризація в технічній лексиці відбувається через абстрактні процеси обробки інформації і пояснюються через образи, що належать до концепту сфери: природного середовища, людського тіла, архітектури або механіки.

Одним із найвідоміших прикладів зооморфної метафори є термін *souris* («миша»), що позначає пристрій керування курсором. У цьому випадку спостерігається саме зооморфна метафора, оскільки форма пристрою та дрiт, який нагадує хвіст, викликали асоціацію з твариною. Подібний механізм використовується і в терміні *ver informatique* («комп'ютерний черв'як»), де

шкідлива програма порівнюється з організмом, тобто хробаком, що поширюється та проникає в систему.

Іншою продуктивною групою інформайних тропів є просторові та архітектурні метафори. Наприклад, термін *fenêtre* («вікно») використовується для позначення окремої області графічного інтерфейсу, через яку користувач взаємодіє з програмою. Аналогічно термін *bureau* («робочий стіл») метафорично описує головний екран операційної системи, на якому розміщуються файли та програми. У цих випадках комп'ютерний інтерфейс осмислюється як віртуальний робочий простір, що імітує реальне середовище діяльності людини.

Важливу роль відіграють також ботанічні метафори, які використовуються для опису структури даних. Так, терміни *arbre* («дерево»), *racine* («корінь»), *branche* («гілка») та *feuille* («лист») застосовуються для позначення ієрархічних елементів файлової системи або алгоритмічних структур. Подібна ботанічна метафора є особливо наочною, оскільки вона відображає принцип розгалуження та підпорядкування елементів.

Ще одну групу термінів становлять механічні та технічні метафори (табл. 4). Ці метафори походять з інженерії, механіки та технічних систем. Наприклад, термін *moteur de recherche* («пошуковий двигун») переносить образ механічного

Приклади зооморфних комп'ютерних метафор

Французький термін	Переклад	Джерело метафори	Пояснення
<i>souris</i>	комп'ютерна миша	гризун	форма пристрою
<i>bug</i>	помилка	комаха	«збій у системі»
<i>ver informatique</i>	комп'ютерний черв'як	черв'як	шкідлива програма
<i>cheval de Troie</i>	троянський кінь	міфічна тварина	шкідливий код

Джерело: *створено автором

двигуна на систему, яка «приводить у рух» процес пошуку інформації в мережі. Подібним чином функціонує і метафора *pipeline*, що походить із промислової сфери і означає послідовний процес обробки даних.

Особливу роль відіграють антропологічні метафори, які пов'язують роботу комп'ютера з діяльністю людини. Наприклад, терміни *client* («клієнт») та *serveur* («сервер») відображають модель взаємодії, подібну до відносин між замовником і виконавцем. У цьому випадку, комп'ютерні системи описуються через соціальні ролі, що значно полегшує розуміння принципу їх функціонування.

Можна констатувати, що таким чином, метафора виконує важливу когнітивну функцію: вона дозволяє перекладати складні технічні процеси на мову повсякденного досвіду людини.

Метонімія також як і метафора є когнітивним механізмом [2, с. 39]. Вона вказує на суміжність у межах одного концептуального поля [4, с. 146].

На відміну від метафори, метонімія ґрунтується не на подібності, а на суміжності або логічному зв'язку між поняттями в рамках одного концепта. У технічних термінах метонімія часто використовується для скорочення або узагальнення назв. На відміну від метафори, метонімія не створює образної аналогії, а ґрунтується на реальному зв'язку між об'єктами. У французькій ІТ-термінології вона широко використовується для скорочення складних номінацій та їх стандартизації і робить терміни компактними та зручними для професійної комунікації.

Прикладом метонімічного перенесення є термін *écran* (табл. 5), який у буквальному значенні означає «екран» як фізичний об'єкт, але в комп'ютерній сфері може позначати весь пристрій відображення інформації. Аналогічно слово *machine* («машина») використовується як узагальнена назва комп'ютера.

Метонімічний механізм спостерігається також у терміні *programme*, де слово, що первісно

означало план дій або перелік операцій, стало назвою програмного коду. У цьому випадку відбувається перенесення значення з абстрактного плану діяльності на технічний продукт, що реалізує цей план.

Метонімія часто виникає і в процесі спеціалізації загальнономовних слів. Наприклад, слово *réseau* («мережа») у повсякденному мовленні означає систему переплетених елементів, а в інформатиці позначає систему з'єднаних комп'ютерів. Тут відбувається звуження значення та його адаптація до конкретної технічної сфери.

Таким чином, метафора і метонімія є не лише мовними явищами, але й важливими інструментами концептуалізації технологічної реальності. Вони допомагають структурувати нові знання та інтегрувати їх у систему природної мови.

Комп'ютерна метонімія у французькій ІТ-термінології ґрунтується на наступних логічних зв'язках між поняттями, як от: частина → ціле (*écran-clavier*), функція → пристрій (*serveur, moteur*), місце → вміст (*base de données, bibliothèque*), дія → продукт (*application, programme*).

На відміну від метафори, яка створює образне пояснення технічних понять, метонімія виконує функцію термінологічної економії, тобто дозволяє скорочувати та узагальнювати складні назви технічних процесів.

Скорочений порівняльний аналіз (табл. 6) показав, що метафора і метонімія не протиставляються, а взаємодіють у межах термінологічної системи: метафора часто є початковим етапом номінації, який з часом втрачає образність і переходить у нейтральний термін, наближаючись до метонімії.

Метафора робить нове поняття зрозумілим через образ, а метонімія – назву коротшою через реальний зв'язок. Ключова функція метафори – створювати образне уявлення, робити складні явища більш наочними і зрозумілими для користувача чи перекладача.

Таблиця 4

Комп'ютерні метафори інженерії, механіки та технічних систем.

Французький термін	Переклад	Джерело метафори	Пояснення
<i>architecture du système</i>	архітектура системи	будівництво	структура програмного забезпечення
<i>moteur de recherche</i>	пошуковий двигун	механічний двигун	система пошуку
<i>pipeline de données</i>	конвеєр даних	промисловий конвеєр	обробка даних поетапно
<i>flux de données</i>	потік даних	течія	передача інформації
<i>plateforme</i>	платформа	інженерна конструкція	програмне середовище
<i>couche réseau</i>	мережевий шар	шар конструкції	рівень мережевої моделі

Джерело: *створено автором

Таблиця 5

Приклади інформаційної метонімії у французькій термінології

Французький термін	Буквальне значення	Технічне значення	Тип метонімії	Аналіз
système	система	операційна система	ціле → конкретний компонент	загальна назва системи означає конкретний тип
réseau	мережа	комп'ютерна мережа	структура → конкретна система	загальний термін застосовується до технічної системи
plateforme	платформа	програмне середовище	місце → функція	фізичне місце переносить на програмну основу
serveur	сервер	комп'ютер, що надає ресурси	функція → пристрій	назва функції означає технічний об'єкт
base de données	база даних	система зберігання даних	місце → вміст	назва місця означає інформацію
fichier	файл	одиниця даних	контейнер → вміст	документна система перенесена в інформатику
web	павутина	всесвітня мережа	образ → система	назва структури означає інтернет
navigateur	навігатор	браузер	дія → інструмент	назва процесу означає програму
service	сервіс	інтернет-послуга	дія → система	назва дії позначає технічну систему
interface	інтерфейс	система взаємодії	межа → функція	поняття межі означає програмний механізм
réseau local	локальна мережа	система комп'ютерів	місце → структура	географічна характеристика означає тип мережі
serveur web	веб-сервер	сервер інтернету	функція → пристрій	назва ролі означає технічний об'єкт
moteur graphique	графічний рушій	модуль обробки графіки	механізм → програмний модуль	технічний механізм для ПЗ
package	пакет	програмний модуль	контейнер → програмний елемент	назва контейнера переноситься на дані

Джерело: *створено автором

Таблиця 6

Скорочений порівняльний аналіз метафори та метонімії у французькій інформаційній термінології

Критерій	Метафора	Метонімія
Принцип	Подібність	Суміжність
Роль	Пояснює	Називає
Образність	Висока	Мінімальна
Динаміка	Часто «стирається»	Швидко термінологізується

Джерело: *створено автором

Висновки. У ході дослідження було встановлено, що комп'ютерна метафора та метонімія є одними з найпродуктивніших механізмів формування технічної ІТ-термінології французького дискурсу. Вони забезпечують ефективну номінацію нових понять у відповідь на розвиток науки й технологій. Аналіз французької ІТ-термінології показав, що більшість термінів формуються шляхом концептуальної метафоризації, коли абстрактні цифрові процеси пояснюються через образи реального світу.

Комп'ютерна метафора в технічній лексиці виконує насамперед когнітивно-пояснювальну

функцію, оскільки ґрунтується на перенесенні значення за подібністю між різними концептуальними сферами. Найбільш поширеними є антропологічні, біоморфні та просторові метафори, які дозволяють осмислювати абстрактні технічні процеси через призму людського досвіду.

Комп'ютерна метонімія, на відміну від метафори, базується на принципі суміжності та виконує переважно номінативну й економічну функції. Вона забезпечує лаконічність і стандартизацію термінів, що особливо важливо для професійної комунікації. Найтипівішими є метоні-

мічні моделі: «автор – продукт», «частина – ціле», «бренд – продукт», «інструмент – функція».

Таким чином, дослідження, проведені у статті, підтверджують, що метафора та метонімія відіграють важливу роль у формуванні, розвитку та функціонуванні технічної ІТ-термінології французької мови, а також

мають істотне значення для теорії перекладу й прикладної лінгвістики.

Доцільність дослідження вбачаємо у підвищенні якості відтворення термінів технічних текстів перекладачами у сфері інформаційних технологій, а також у оптимізації процедур контролю якості перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Paul Ricoeur. The Rule of Metaphor. Ed. 1. London. Routledge, 1987. 392 p.
2. Lakoff, G., Johnson, M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press. 1980, 128 p.
3. Ullmann Stephen. The principles of Semantics. A linguistic Approach to Meaning. Ed. 2 Glasgow: Jackson, 1957. 348 p.
4. Kövecses Z. Metaphor: A Practical Introduction. Ed. 2. New York: Oxford University Press, 2010. 375 p.

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 20.06.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.07.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.08.2026